

vormd van *terminatieve* werkwoorden.²² Daarnaast bestaat er een perifrastische vorm die wordt gevormd uit de toekomstige tijd van *být* (zijn) met de infinitief van het hoofdwerkwoord. Daarbij moet het hoofdwerkwoord een *duratief* werkwoord zijn.

De drie tijdsdomeinen kunnen dus in het Tsjechisch zonder probleem worden uitgedrukt. Het verschil met het Nederlands ligt erin dat de noties van de *consecutio temporum*, dat wil zeggen iets is gebeurd of moet gebeurd zijn, voordat iets anders kan gebeuren, die in het Nederlands bestaat, in het Tsjechisch niet rechtstreeks via het werkwoord kan worden uitgedrukt. M.a.w. er bestaan geen morfologische vormen voor het uitdrukken van *relatief* tijdsverschil. Dat zorgt ook voor problemen bij het begrijpen van verschillen tussen verschillende vormen van verleden tijd in het Nederlands.

Consecutio temporum

Theoretisch gezien is het Nederlandse verschil tussen de *voltooide* en de *onvoltooide* tijden er een die met de zgn. *consecutio temporum* te maken heeft. Dit begrip, letterlijk de *volgorde van de tijden* stamt uit de Latijnse grammatica. In het Latijn zijn er in de indicatief voor alle zes de tijden die ook in het Nederlands bestaan aparte vormen. Elk werkwoord heeft in beginsel een zgn. *praesensstam* en een zgn. *perfectumstam*. Van de praesensstam zijn de onvoltooide tijden gevormd – bijv. *laudo* – *laudabam* – *laudabo* (ik prijs, ik prees, ik zal prijzen) – en van de perfectumstam de voltooide tijden – bijv. *laudavi* – *laudaveram* – *laudavero* (ik heb geprezen, ik had geprezen, ik zal hebben geprezen). In het Latijn is in niet-iteratieve indicatieve zinnen de zgn. *consecutio temporum* als volgt, indien de bijzin voortijdigheid uitdrukt²³:

zinsdeel	verleden	heden	toekomst
hoofdzin	imperfectum (of perfectum)	praesens	futurum
bijzin	plusquamperfectum	perfectum	futurum exactum

Bij voorbeeld²⁴:

Verleden: *Caesar Helvetios oppida vicosque, quos incenderant, restituere iussit*
(Caesar, *De bello Gallico* 1.28,3) – *Caesar heeft aan de Helvetiërs be-*

²² Een specifieke groep wordt gevormd door de werkwoorden van beweging, vgl. Karlík 2003: 317.

²³ Vgl. Thorsten Burkard en Markus Schauer (eds.): *Hermann Menge. Lehrbuch der lateinischen Syntax und Semantik* (Darmstadt: WBG 2000), pp. 631–635 (schema op p. 633).

²⁴ De voorbeelden komen eveneens uit Burkard en Schauer 2000: 633. Ze zijn letterlijk vertaald om de methodiek van het Latijn zichtbaar te maken.